

Галушкіна Тетяна Павлівна
доктор економічних наук, професор,
Заслужений економіст України;

Тафтай Володимир Володимирович
аспірант;

Березовська-Давій Юлія Володимирівна
аспірант,
Державний заклад «Державна екологічна академія
післядипломної освіти та управління»

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-439-2-6>

НАЦІОНАЛЬНА ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ВОЄННІ ВИКЛИКИ ТА ПОВОЄННІ ЗАГРОЗИ

Як свідчать офіційні стратегічні документи [4], до початку збройної агресії РФ в 2022 р. метою державної екологічної політики було досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем. При цьому передбачалось, що досягнення цілей державної екологічної політики буде здійснюватися двома етапами: I – до 2025 року – реформування державного управління шляхом імплементації європейських екологічних норм і стандартів, II – до 2030 року – досягнення істотних зрушень щодо покращення стану навколишнього природного середовища шляхом збалансованості між соціально-економічними потребами та завданнями у сфері збереження навколишнього природного середовища, досягнення розвитку екологічно ефективного партнерства між державою, суб'єктами господарювання та громадськістю, забезпечення сталого низьковуглецевого розвитку відповідно до вимог Європейського Зеленого курсу.

Для досягнення цих ключових завдань розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 № 443 затверджено Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року, який налічував 190 заходів природоохоронного спрямування, спрямованих на реалізацію завдань та цілей державної екологічної політики в просторовому та секторальному форматі та декларував необхідність удосконалення також і регіональної екологічної політики, яка є невід’ємною складовою національної політики. Для посилення ефективності регіональної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, місцеві органи самоврядування та місцеві органи виконавчої влади мають вживати заходів щодо приведення у відповідність до положень стратегічних документів наявних діючих програм з охорони навколишнього середовища та програм соціально–економічного розвитку, основною метою яких є створення умов для забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища та поліпшення його стану, використання дієвих інструментів та реалізації ефективної природоохоронної політики на регіональному рівні. Ці ж завдання залишаються та лише посилюються за умов воєнного та повоєнного часу. Так, для забезпечення ефективної взаємодії Міндовкілля з обласними, Київською і Севастопольською міськими державними адміністраціями з питань охорони навколишнього природного середовища, розроблено відповідний Порядок взаємодії, який затверджено наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 28.10.2022 № 454 (зарєєстровано в Міністерстві юстиції України 07.02.2023 за № 242/39298, набрав чинності 22.02.2023).

Відповідно до цього Порядку регіони готують екологічний паспорт своєї області, у якому наводять статистичні та узагальнені дані про стан довкілля та його складові: атмосферне повітря, водні, земельні, лісові ресурси, надра, тваринний і рослинний світ, а також природно–заповідний фонд, стан поводження з відходами, ядерна та радіаційна безпека, а також затверджують регіональні програми охорони навколишнього природного середовища, що містять заходи, які направлені на вирішення проблем у сфері охорони довкілля та

поліпшення його стану, реалізацію ефективної природоохоронної політики на регіональному рівні.

Крім того, з метою запровадження правових та організаційних засад створення та функціонування національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів і створення єдиної уніфікованої електронної системи доступу до інформації про стан довкілля регіонів Верховною Радою України, попри війну, 20.09.2022 було прийнято Закон України «Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів», який набрав чинності через 12 місяців з дня його опублікування.

При цьому такий реєстр в просторовому форматі дозволяє:

- відстежувати викиди і перенесення забруднювачів у часі і просторі;
- аналізувати зменшення викидів і встановлювати пріоритети у скороченні шкідливих викидів;
- визначати пріоритетні промислові сектори для еко–інновацій;
- приймати ефективні рішення з питань запобігання та зменшення промислового забруднення територій.

Все вищезазначене свідчить, що Україна ефективно переймає досвід ЄС та активно рухається в напрямі дотримання екологічної безпеки в сторону європейської інтеграції та зеленого переходу, що є нагальним завданням сьогодні. В Третьому Екологічному звіті (2022 р.) європейської Комісії «Переломити ситуацію завдяки дотриманню екологічних норм» констатується теза про те, що більшість європейських держав мають національні стратегії зеленого розвитку та циркулярної економіки, а також плани дій щодо їх виконання.

При цьому поступовий перехід України на шлях «зеленого» розвитку через поглиблення ринкових перетворень неможливий без визначення якісно нової моделі екологічного управління та формування ідеологічної платформи еколога–збалансованого природокористування. При цьому амбітні завдання з реформування національної економіки та систем управління довкіллям, які передбачають поетапне приведення законодавства України до директивних вимог ЄС у відповідності з Угодою про Асоціацію України з ЄС (глава 6 «Навколишнє природне середовище») повинні

в повній мірі узгоджуватися з Планом повоєнного відновлення України, де ключовим контентом виступає захист довкілля.

Однак, на жаль, можна констатувати, що, незважаючи на екологічний терор з боку рф та подекуди повне знищення природоресурсного потенціалу (перш за все, на окупованих територіях) та вражаючі, але, на наш погляд, дещо занижені експертні оцінки щодо нанесених екологічних збитків, що за останіми даними складають понад 70 млрд. доларів, візія екологічної репарації на державному рівні ще не набула офіційного статусу [2]. Доречно нагадати, що екологічна складова в Плані відновлення України(так званому «Плані Маршалла»), який було представлено Урядом України на Міжнародному Форумі в Лугано(Швейцарія) в липні 2022р. складала менше 3% [1], що зовсім не стикується з європейськими прагненнями України.

Сьогодні на часі – формування реєстру екологічних втрат України внаслідок збройної агресії з боку рф. При цьому процес їх визначення потребує певного методичного узгодження та незалежних експертних оцінок, які є основою для реалізації репараційних механізмів в моделі повоєнної відбудови країни, в зв'язку з чим в 2022 р. була затверджена Постанова Кабінету Міністрів України № 326 від 20.03.22 «Про затвердження порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації». Поряд з цим існує нагальна необхідність впровадження цифрової трансформації процесів у сфері охорони навколишнього природного середовища та національної екологічної безпеки з метою швидкого реагування на попередження техногенних та природних надзвичайних ситуацій, що передбачає біль широкого застосування методології ризик-орієнтованого підходу в просторовому форматі, спрямованого на нівелювання шкоди довкіллю та здоров'ю людей.

Між тим, попри війну, процеси відбудови та вступу до ЄС є взаємопов'язаними, це активізує нові виклики, які постануть перед Урядом України та визначатимуть пріоритетність інноваційних реформ, спрямованих на реалізацію зазначених завдань «зеленої» реконструкції. Аналіз поточної ситуації дає можливість стверджувати, що на тлі повномасштабного вторгнення російської

федерації (РФ) на територію України, остання отримала перспективу не лише членства в ЄС, а й долучення до можливості використання загальноєвропейських інструментів «зеленого» фінансування за Програмою LIFE, ресурси якої направлені на захист довкілля та реалізацію кліматичних заходів на платформі активізації впровадження інноваційних системних послуг та інструментів, таких як «зелене» фінансування, схеми торгівлі викидами, поступове скасування вуглецевих субсидій тощо [3].

Особливо актуально вирішення на державному та міждержавному рівнях набуває проблема легітимності процедури «обміну зовнішніх боргів на природоохоронні активи» з метою активізації фінансового забезпечення інноваційних екологічних трансформацій. А це, в свою чергу, означає підтримку регіональних програм ековідновлення, національних інтервенцій і фінансових ініціатив з боку ЄС та просування в Україні впровадження ресурсоефективного та чистішого виробництва (РЕЧВ).

Як висновок, можна резюмувати, що навіть на тлі продовження повномасштабного вторгнення російської федерації (РФ) та захисту своїх кордонів, Україна, повинна зберегти пріоритетизацію Європейського Зеленого Курсу в сучасній моделі державотворення, що потребує термінового розроблення та затвердження на державному рівні довгострокової стратегії зеленого зростання по аналогії з європейськими країнами з визначенням пріоритетів, завдань та цільових орієнтирів розвитку держави на повоєнний період.

Список використаної літератури:

1. Галушкіна Т.П. Зелений порядок денний для України в просторовому вимірі: сценарії та інструменти: монографія. Львів : ННБК «АТБ», 2023. 290 с.

2. Галушкіна Т.П., Тафтай В.В., Афанасьєва О.О. Екологічна репарація та економічні інструменти забезпечення зеленого зростання економіки України за умов повоєнного часу. *Науковий журнал «Вісник ОНУ. Економіка»*. 2022. Т. 27 Випуск 3 (93). С. 96–100. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-93-17>

3. Зелене повоєнне відновлення України: візія та моделі. Аналітична записка. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля».

ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2022. URL: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2022/08/green_recovery.pdf

4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>